

Siyasette Bir Cumhuriyet Kadını: Fatma Feriha Öztürk

A Republican Woman in Politics: Fatma Feriha Öztürk

Meltem Darter Öztan* Serap Şahinoğlu**

Öz: Fatma Feriha Öztürk 1928 yılında Keçiören’de doğmuştur. 1961 yılında Keçiören muhtarı iken aynı yıl Türk Kadınlar Birliği Genel Başkanı olmuştur. 1961 ve 1964 yılında CHP’den milletvekili aday adayı olmuş ancak aday olamamıştır. 1973 yılında ise tabanın desteği ile birinci sıradan aday gösterilerek milletvekili seçilmiştir. Milletvekilliği döneminde kadın sorunlarına odaklanmış, genelev kadınlarının çalışma koşullarının düzenlenmesi, sağlık olanaklarının iyileştirilmesi ve sigortasız olmalarından doğan mağduriyetlerinin giderilmesi çalışmalarının merkezinde bulunmuştur. Bu çalışma Fatma Feriha Öztürk’le yüz yüze yapılan görüşmelerle hazırlanan yaşam öyküsünden hareketle, onun siyasi yaşamdaki rolünü, toplumsal cinsiyet temelli ele almayı amaçlamıştır.

Anahtar Kavramlar: Fatma Feriha Öztürk, Kadın Siyasetçi, Genelev Kadınları, Feminist Hareket, Kamu Politikası.

Abstract: Fatma Feriha Öztürk was born in Keçiören in 1928. She became president of Turkish Women's Union in 1961 while she was the chief of Keçiören district. In 1961 and 1964, she was nominated as parliamentary candidate but was not able to run due to political intrigues. In the election of 1973, she was elected as a member of parliament for CHP from Ankara. During her membership, her work concerning the enactment of a law for the pension rights for sex workers’ in brothels had been fruitful and helped those workers acquire their rights. This paper aims to discuss Öztürk’s role in politics from a gender perspective with reference her life story conducted through face to face interviews with her

Keywords: Fatma Feriha Öztürk, Female Politician, Brothel Women, Feminist Movement, Public Policy.

Summary

In a biographical form, this study aims to present the life of Fatma Feriha Öztürk as a feminist. She served at different levels of political structures. During her service as an MP she proposed a motion to improve the status of brothel women by giving them the rights of social benefits. This study is important in illustrating her struggle which became a benchmark in

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Endodonti Anabilim Dalı, mdartar18@gmail.com,

ORCID: 0000-0002-1693-0355.

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, serapsahinoglu@yahoo.co.uk,

ORCID: 0000-0003-4462-2402.

feminist history. An oral history method used through long-term and repetitive interviews that were carried out with Fatma Feriha Öztürk. Related documents and photographs were collected and analysed in order to close the gaps on the topics that were expressed during the interviews.

Fatma Feriha Öztürk was born in Keçiören in 1928. Her teacher Muammer Falay, who had been her neighbour and family friend since childhood, was the President of Keçiören Women's Branch of CHP (Republican People's Party). Falay's birthday gift for Öztürk when she turned 18 opened a new path for her that affected her whole life. Falay added Öztürk's name to the roster of CHP. Accordingly her political life officially began. After Falay, Öztürk became the President of Keçiören Women's Branch of CHP in January 1960 and the chief of Keçiören district in 1961 and subsequently the president of the Turkish Women's Union. Her sincerity, valuable services and hard work paid off. She was elected as a member of Altındağ Municipality Council in the local elections on November 17th, 1963. During the same period, she became the manager of the Altındağ Red Crescent Society.

Due to her honesty, determination and hard work she progressed in the political arena. She declared herself as a parliamentary candidate in 1961 and 1964, but was not nominated by her Party. In her own opinion she was discriminated against because she was a woman. Even in her hometown Kalecik, where the probability of winning the election would be very high for her, she was prevented through political lobbying games. Even today, it is not easy for a woman to take active part in politics. However, Fatma Feriha Öztürk by coming from grassroots, was elected as a member of parliament in 1973. Her main purpose was not seeking material gains but to serve the public. Therefore, she constantly used all her opportunities to improve herself as well as focusing on women's problems.

During her parliamentary service, by responding to the grievances of brothel women regarding their pension and insurance rights, she became the main person who proposed an amendment to the parliament to regulate the general working conditions of brothel women. Those amendments did improve brothel women's health benefits and social conditions.

By showing the courage to fight for it, she carried the general problems of brothel women, such as health and safety issues, into the political arena, when it was a taboo issue not only for many politicians but even for many women.

Significant changes were made in the Social Security Act. Such that brothel women were assured to get insurance and to be entitled to get a retirement pension plan. Thus, Öztürk's struggle became an important achievement in the history of women's rights.

Bir kadının kendisini toplumda kabul ettirebilmesi için evlenmenin önemli olduğu düşünülür. Neden bir kadın kendi gücüyle kendini kabul ettirmesin!
Z. İpşiroğlu (2014:89)

Giriş

Kadınların siyasete katılmaya yönelik çabaları, oy hakkı hareketi (sufraj) ile on dokuzuncu yüzyılda İngiltere, Almanya ve Amerika’da başlamıştır. Oy hakkı için oluşturulan eylemler, kadınların siyasal yaşamda var oluşlarının önünü açmıştır. Bu hareketin Türkiye’deki yansımaları genç Cumhuriyet ve Mustafa Kemal Atatürk ile birlikte ivme kazanmıştır.

Kadınların seçme ve seçilme hakkı konusu 1923’te meclisin gündemine gelmesine rağmen bu hakkın verilmesi daha uzun bir zaman almıştır. Kadınlar anayasada yapılan değişikliklerle 20 Mart 1930’da belediye seçimlerinde, 5 Aralık 1934’de milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkını elde etmişlerdir. Böylece Türkiye, kadınların seçme ve seçilme hakkını elde ettiği dünyadaki ilk ülkelerden birisi olmuştur. Kuşkusuz bu görünür sonuç rastlantısal değildir. Kadınlar bu hedefe ulaşmak için yüzyılım başından bu yana çabalamışlardır. Türkiye’de kadınlar seslerini duyurabilmek ve görünür olabilmek için dernekler kurarak, yayınlar çıkararak ya da kitlesel eylemlerde bulunarak örgütlenmişlerdir. Sabiha Sertel’in 1919’da *Büyük Mecmua* ’da çıkan kadınlar için intihap hakkı (seçme-seçilme) savunması bunun bir örneğidir. Bunlar da yetmemiş, 16 Haziran 1923’te Nezihe Muhiddin önderliğinde kadının siyasal haklarını savunmak amacıyla *Kadınlar Halk Fırkası* adlı bir parti kurulmuştur (Kırkpınar, 1998; Toska, 1998).

Türkiye’de 16 Haziran 1923’te kurulan *Kadınlar Halk Fırkası* siyasi bir örgüttür. Fırkanın kurucusu ve başkanı Nezihe Muhiddin (1889-1958) kadın hareketinde geçmişten gelen bir birikime sahipti. Meşrutiyet sonrası İttihat ve Terakki’nin açtığı okullarda öğretmenlik ve müdürlük yaptı, Esirgeme, Teali-i Nisvan, Donanma cemiyetlerinde çalışıp konferanslar verdi. Fırka’nın genel sekreteri Şukufe Nihal (1896-1973) ise, 1909’da daha 15 yaşlarında bir öğrenci iken kız okullarındaki eğitimin yetersizliğinden şikâyet eden “İnas Mektepleri Hakkında” adlı yazısı ile dikkatleri çekti (Çalışkan ve Özey, 2016). Her iki kadın da Batılı kadınların siyasal haklarını almak için verdikleri mücadeleyi yakından izlemiş ve benimsemişlerdi (Çakır, 1996).

Ancak *Kadınlar Halk Fırkası* gerekli yasal izini alamadığından kapatıldı, parti programında bulunan “kadınların seçme ve seçilme hakkı ile ilgili talepler” çıkarılarak parti, *Türk Kadınlar Birliği* (1924) adında bir derneğe dönüştürüldü (Durakbaşa, 1998). Dernek başkanı Nezihe Muhiddin 1927 seçimlerinde dernek tarafından milletvekilliğine aday gösterilmiş, ancak tek parti rejiminin desteğini alamadığından seçilememişti (Çakır, 1997). Derneğin, uluslararası ilişkilerinin

sonucu olarak İstanbul'da çeşitli ülkelerden kadın aktivistlerin katıldığı 12. Uluslararası Kadın Birliği Kongresi'ni (1935) toplaması, uzun ömürlü olmasına yetmedi. Aynı yıl Cumhuriyet Halk Partisi'nden gelen uyarı üzerine, tek parti yönetiminin Türk kadınına seçme ve seçilme haklarını tanıdığı gerekçesiyle Türk Kadınlar Birliği kendisini feshetti.

İlk defa 8 Şubat 1935'te meclis seçimlerine katılan kadınlar o dönem için oldukça yüksek bir oranla (%4,5) 18 milletvekili ile mecliste yer almış olsalar da siyasi etkinlikleri sınırlı kaldı. Tekeli'nin, Türk parlamentosundaki 1935-1977 dönemi kadın milletvekilleri ile yaptığı anket çalışmasının bulgularına göre tek partili dönemde kendini "önder" olarak tanımlayan bir kadın milletvekili yoktur. Kadın milletvekilleri çoğunlukla (%82) izleyici, küçük bir kısım da (%9) faal üye olduklarını düşünmektedir. Sadece 1960 sonrası milletvekilleri arasında kendilerini önder olarak düşünen küçük bir grup (%14,3) vardır. Kadınlar mecliste "kadın temsilci" olmanın bilinciyle yer almazlar. Çoğunluk kendisini ulusun temsilcisi (%77,5), yerel politikacı (%10), parti temsilcisi (%7,5) olarak görürken, ancak %5'i kendini kadın temsilci olarak görmektedir (Tekeli, 1982).

Türkiye'de Cumhuriyetle birlikte kadın sorununa önem verilmiş olmasına rağmen konu ancak 1970 sonları ve 1980'li yıllarda feminist bir boyut kazanmaya başlamıştır (Arat, 1998). Feminist hareket kadınların milletvekili olarak siyasetteki yerlerinin güçlenmesine, kadın milletvekili sayısının artmasına ve kadınların daha görünür olmasına destek sağlamıştır. Bu makale bu sürecin tanıklarından biri olan, 1960'larda muhtarlık görevi ile aktif siyasi yaşama tabandan başlayan ve siyasetin çeşitli basamaklarında yer alıp 1973'te milletvekili seçilen Fatma Feriha Öztürk'ün (Görsel 1) yaşamına odaklanmaktadır.

Görsel 1. Fatma Feriha Öztürk

Kadının kamusal alanda görünür olması yirminci yüzyıl ile birlikte hız kazanmaya başlamıştır. Siyasi süreçlerde kadının varlığı, seçme ve seçilme hakkı gibi temel hakların elde edilmesi ve sonuçta kadınların milletvekili seçilmesi bu sürecin olumlu kazanımları arasındadır. Fatma Feriha Öztürk bir kadın milletvekili olarak genelevde çalışan kadınların iş güvenliği, çalışma ve sağlık koşullarının düzenlenmesi için mücadele vererek Meclis'te bu konuya dikkat çekmiştir. Meclis tutanaklarında onun bu konudaki girişimlerine dair herhangi bir yazılı belgeye rastlamasak da kendisinin aktardığı çabalarının etkisiyle 1964 yılında yürürlüğe giren “Sosyal Sigortalar Kanunu” gözden geçirilerek yeniden düzenlenmiştir. Böylece genelevde çalışan kadınların sigortalı olması ve emeklilik hakkı kazanmaları yasal bir zemine ulaşmıştır. Bu makale, Fatma Feriha Öztürk'le yapılan sözlü tarih çalışmasına, kendisinin aktarımlarına, belgelerin incelenmesine dayanmakta, Öztürk'ün aktif siyasi yaşamındaki deneyimlerinin, destek bekleyen kadın grupları, genelevde çalışan kadınlar üzerindeki etkilerini ele almaktadır.

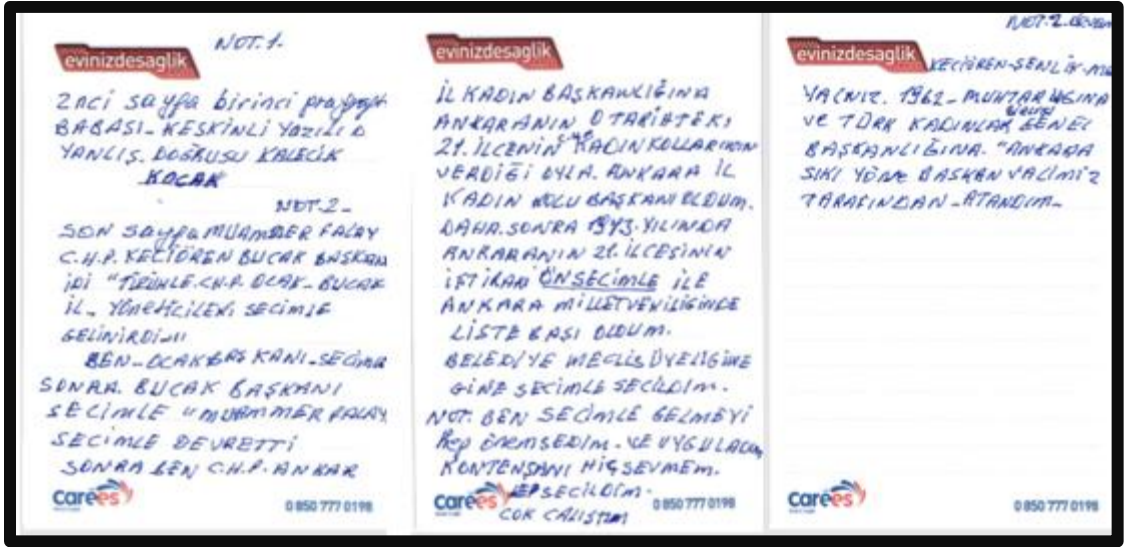
Yöntem

Çalışmamızda nitel bir araştırma yöntemi olan sözlü tarih çalışmasından faydalanılmıştır. Sözlü tarih çalışması, “belli bir döneme ait kişisel tanıklık ve/veya yaşantıların, belleğin derinliklerinden çıkarılıp değerlendirilmesi yoluyla toplumların tarihlerinin inşasına katkıda bulunan bir araştırma yöntemi olarak tanımlanır (Thompson, 1999). Bu yöntemde, tarihsel önemi olan olayları görme şansını yakalamış insanların anıları gelecek nesillere aktarılacak amacıyla kayıt altına alınır, bunun için sistematik görüşmeler yapılır (Avcı Akçalı ve Aslan 2012). Çalışmamızda da Fatma Feriha Öztürk ile yüz yüze görüşmelerden elde edilen bilgiler ve kişisel arşivinde bulunan belge ve fotoğraflar araştırmanın birincil veri kaynaklarını oluşturdu. Araştırmanın amaç ve kapsamı doğrultusunda taranan kitap, makale, döneme ait yasal dokümanlar ve kütüphane arşivlerinden elde edilenler ise ikincil veri kaynakları olarak kullanıldı.

Çalışma için öncelikle Ankara'da yaşayan Fatma Feriha Öztürk ile Mart-Eylül 2019 döneminde aralıklarla evinde görüşülerek (Karyağdı Sokak, Yonca Apartmanı) kendisinin biyografisi oluşturuldu. Görüşme öncesinde ses kayıt cihazı kullanılması, bize anlatacağı yaşam öyküsü ve uygun gördüğü fotoğraf ve belgelerin yayınlanabilmesi için sözlü izni alındı.

Sözlü tarih çalışması ile ilgili olarak yapılacak bir başka saptama; belirli bir olayın gerçekleştiği dönemde yaşamış, bir olaya dolaylı ya da doğrudan iştirak etmiş ya da bir olaya şahitlik eden insanların tecrübelerini doğrudan dinleme şansı bulmuş kişilerden veri elde etme yöntemi olduğu, bu bakımdan rastgele bir görüşme değil, belirli bir konunun planlı, yapılandırılmış ya da yarı-yapılandırılmış dolaysız olarak işlenmesine dayandığıdır (Avcı Akçalı ve Aslan 2012).

Bu perspektiften hareketle Fatma Feriha Öztürk'ün görüşmeler boyunca yaşam öyküsünü kendisi için önemli, aklında kalmış anıları aracılığıyla aktarması, bunları serbest çağrışımlar yoluyla paylaşması sağlandı. Olağan konuşması kesilmeden ses kaydı alındı ve daha sonra bu kayıtlar çözümlendi. Olay sıralaması ve konu bütünselliği açısından doldurulması gereken boşluklar tekrarlayan görüşmelerle tamamlandı. Bu sırada 91 yaşında olduğundan konuşmanın sürekliliğini sağlayabilmek ve dikkatini dağıtmamak için yarı yapılandırılmış sorular görüşmede kullanılmadı. Görüşme metni daha sonra kendisi tarafından okunarak gerekli düzeltmeler yapıldı, bazı notlar kendi el yazısı (Görsel 2) ile tarafımıza aktarıldı.

Görsel 2. Görüşme Metnini Okuduktan Sonra Kendi El Yazısı ile Aldığı Notlar.

Hazırlanan araştırma metninin, 10-13 Ekim 2019 tarihinde Doğu Akdeniz Üniversitesi Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi (DAÜ-KAEM) tarafından organize edilen 7. Uluslararası Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konferansı'nda sunumu, akademik çevrelerde ilgiyle karşılandı. Ardından Bilkent Üniversitesi öğrencileri tarafından seçmeli Tarih Dersi projesi kapsamında Fatma Feriha Öztürk ile yaşamı hakkında röportaj yapıldı. Bu makale kapsamında iki çalışma karşılaştırılıp, eksik alanlar tamamlandı.

Elde edilen bilgiler doğrultusunda daha derinlemesine aydınlatılması gereken konular saptanıp alanyazın taraması yapıldı. Çocukluğunun geçtiği ve siyasi yaşamının başlangıç yeri olan Keçiören (Ankara) hayatında önemli bir mekân olduğu için günümüzde orada hizmet veren VEKAM (Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi) arşivleri taranarak o döneme ait bazı mekânsal ve tarihsel bilgilere ulaşıldı.

Feminist tarih yazımı metodolojisi kadınların görünür kılınmasının önemine, belgelerin bu gözle yeniden incelenmesine dikkat çeker (Davaz Mardin, 2002). Bu metodolojiye göre kayıt altına alınmış olan belgelerin sınırlı olduğu da gözden kaçmamalıdır. Nitekim çalışmamız kapsamında Fatma Feriha Öztürk'ün beyan ettiği, genelevde çalışan kadınlar için yapmış olduğu

girişimlerin izlerinin bulunabilmesine yönelik TBMM Kütüphanesi arşiv belgeleri tarandı. Ancak meclis tutanaklarında bunun kayıt altına alınmasını sağlayan yazılı bir belgeye ulaşılamadı.

Öz Olarak Yaşamı

Ankara, Keçiören’de 1928 yılında Şakir ve Necibe Hatice Öztürk’ün altıncı çocuğu (Görsel 3) olarak Şenlik Mahallesi Sevimli Sokak 11 numaralı evde dünyaya gelir. Evleri Keçiören’in eski iki katlı, geniş bahçeli evlerindedir. Keçiören o zamanlar üst düzey bürokratların yaşadığı bir yerdir. Komşuluk ilişkilerinin oldukça önemli olduğu bu evde Keçiören’in tanınmış pek çok siyasi siması ağırlanmıştır: Recep Peker, Cevat Abbas, Fahri Korutürk, Van mebusu Hakkı Bey gibi.

Görsel 3. Annesi ve kardeşleri ile birlikte

Keçiören İlkokulu’nda başlayan Trabzon’da devam eden okul hayatını Ankara Kız Lisesi’nde tamamlar. Liseden sonra annesinin hastalığı nedeniyle yükseköğretime devam etme şansı olmaz. Kendi ifadesiyle: *“Ya okul ya annen dediler, annemi tercih ettim. Hatırlayabildiğim kadarıyla o dönemde Ankara Üniversitesi’nin bir bölümüne kayıt yaptırdığım halde devam edemedim. Sonra kendi kendimi yetiştirmeye çalıştım.”*

Çocukluğundan itibaren komşuları ve aynı zamanda aile dostu olan öğretmen Muammer Falay gelecekteki rol modeli olur. Muammer Hanım’a o kadar hayrandır ki küçük yaşlarından itibaren *“Ben de onun gibi olacağım”* demiştir. Aslında bu karşılıklı bir sevgi ve takdirdir. Muammer Hanım da Feriha’yı akıllı, özgüvenli, cesur bulmakta aynı zamanda Cumhuriyet’in ülkesüne uygun genç bir kadın modeli olarak görmektedir. Muammer Falay, öğretmen kimliğinin yanı sıra CHP Keçiören Kadın Kolları Başkanıdır. Neredeyse her gittiği ev, mahalle, köy gibi saha ziyaretlerine Fatma Feriha Öztürk’ü de yanında götürür. Onun çocukluktan gençlik dönemine kadar yetişmesine, yaşamını kamusal alanda aktif bir birey olarak sürdürmesine büyük katkı sağlar.

Siyasi Hayatının Basamakları

Fatma Feriha Öztürk'ün siyasi hayatı resmi olarak Muammer Falay'ın yönlendirmesiyle 18 yaşında CHP'ye kayıt olarak başlar (1946). Neden CHP diye sorulduğunda verdiği yanıt: “Atatürkçü bir aileydik, hem de kişiliğim CHP'ye uygundu” olur.

O dönemde partinin çalışma yapılanması küçük gruplardan büyüğe doğruyd ve en küçük birim olan mahalle, ocak olarak adlandırılırken; bucak ilçeyi temsil ediyordu. F. Feriha Öztürk, partili olmaya politikaya başlamanın en alt basamağı kabul edilebilecek mahalle çalışmalarıyla başlamıştır. Önce ocak, sonra bucak ve daha sonra da Ankara İl Kadın Kolu Başkanı olmuştur ve başkanlığı döneminde 27 Mayıs 1960 ihtilali sonrasında 1961 yılında dönemin Ankara Valisi İhsan Orgun Paşa tarafından Keçiören Muhtarı olarak atanmıştır.

“Ben ocak ve daha sonra bucak başkanı oldum, hem de kısa zamanda. Ocak ve bucak başkanırken, bir parti binamız vardı, sobamız vardı. O sobada kışın kestane kavrulur, çay pişerdi, gelen giden eksik olmazdı. Parti çalışmalarını öğrendiğim için köylerde lider kadın bulup, onlar üzerinden ahaliye ulaşırdım. Çeşme başları vardı o zamanlar, çeşme başında şöyle bir bakar, kim akıllıysa onu seçerdim. Seçtiğim kadına anlatır ve onu motive ederdim. Böylece partinin dağıtmak istediği belgeleri, vermek istediğimiz mesajı onun aracılığıyla verirdik. Bu toplantılarda çok başarılıydım. Sonra il kadın kolu başkanı oldum. İl kadın kolu başkanlığı dönemimde aynı zamanda muhtar oldum. Herhalde ikisi birbirini tamamladı.”

Muhtarlık döneminde hizmetleri, çalışkanlığı, kurduğu güzel insani ilişkiler nedeniyle bölgesinde hem tanınmış hem de çok sevilmiştir. Keçiören halkı 17 Kasım 1963 yerel seçimlerinde F. Feriha Öztürk'ü Altındağ Belediye Meclis üyeliğine (Görsel 4) seçmiştir. Diğer parti seçmenlerinden de oy alarak iki dönem belediye meclis üyeliğini sürdürmüştür. Aynı dönemde Altındağ Kızılay Cemiyeti'nin yöneticisi olur. Bu süreçte eski bakanlardan Seyfi Oktay, eski milletvekili Kemal Ataman ile birlikte çalışır.

Görsel 4. Altındağ Belediye Meclis Üyeliği Belgesi

F. Feriha Öztürk için belediyeçilik anlayışı kendi deyişiyile halk için var olmak ve halkla bütünleşmekti. O günlere dair anılarını şöyle aktarır:

“Tamamen halkla beraberdim. Oradaki samimiyet çok candandı. Feriha Abla gelmiş derlerdi. Evvela siz samimi olacaksınız gittiğiniz yerde. Mesela, bakkaldan küçük kese kâğıtlarında peynir, zeytin alıp gelirler, yıkama falan yok, hemen orada açıp ekmeği de kırar yerdik. Oturur beraber çay içerdik. Onlarla beraber olabilmek, işte temeli bu. Yani o beraberliği orada yakalamak... Onu yakaladığınız zaman iş bitmiştir zaten.”

Çalışma ilkesi onun ifadesiyle, temelde halkın problemlerini anlamak, bunlara çözüm odaklı yaklaşmak olduğundan, insanlarla birebir temasa geçmiş, onların yaşamlarına dokunmuştur. F. Feriha Öztürk’ü tanıdığımızda, günümüzde iş yaşamında insanların profesyonelleşme süreçlerinde eğitim alarak edindikleri iletişim becerilerinin, topluma ve sosyal olaylara duyarlılığın, onun karakterinin doğal bir parçası olduğunu açıkça gözlemledik. O, toplumun yararını göz önünde bulundurup gerektiğinde kendi çıkarlarından vaz geçebiliyordu. Altındağ’da kendi dükkânının da olduğu bir yerde ana cadde açılması için belediyeye 24 kez önerge vermiş, emek verdiği dükkânının yıkılması ile sonuçlansa bile yolun açılmasını sağlamıştır. Belediye meclis üyesi olarak greyderin başında kendisi durmuştur. Bu davranışı ile dürüstlüğü ilke edinen, görevi sırasında menfaati doğrultusunda hareket etmek yerine toplum yararını önceleyen bir siyasetçi portresi oluşturuyordu.

Türk Kadınlar Birliği

Türk Kadınlar Birliği Genel Başkanı Demokrat Parti milletvekili Nazlı Tlabar’ın yerine 1961 yılında Fatma Feriha Öztürk’e Türk Kadınlar Birliği Genel Başkanlığı teklif edilir. Kendine her zaman rol model olarak güçlü ve özgüvenli kadınları seçen F. Feriha Öztürk, niteliklerine hayran olduğu Nazlı Tlabar’ın yerine valinin göreve kendisini önermesi karşısında bu teklifi kabul etmekte güçlük çeker. Görev bilinci, çalışma azmi ve idealist yapısı ile Türk Kadınlar Birliği genel başkanlığını (Görsel 5) bir süre yürütür. Bu görevi sırasında Türk Kadınlar Birliği’nin şehirlerdeki temsilcilerinin alışlageldiği gibi vali eşleri olması yerine oranın yerlisi, önder kadınların olması yönünde uğraş vermiştir. Sivas, Kayseri, Kars gibi birçok ilde bunu hayata geçirmiştir. Fatma Feriha Öztürk Kadınlar Birliği’nde çalışma ilkesini şöyle tanımlamıştır:

Türk Kadınlar Birliği Genel Başkanı olduğum zaman partiler üstü çalıştım. Orada hiç parti lafı yok, parti bayrağı yok, parti konuşması yok. Örgütlenen kadınların görevleri de politika yapmak değil. Tamamen kadın çalışması var. Kadın çalışması olduğu için Türk Kadınlar Birliği’nin görevi oradaki parti ayrımı yapmadan tüm kadınlara ulaşmak ve onlarla temas etmek. Ben Türk Kadınlar Birliği’nde işte böyle çalıştım.

Türk Kadınlar Birliği için 1961 ve 1962 yılları F. Feriha Öztürk ve Günseli Özkaya arasında iktidar mücadelesi ile geçmiştir (Dişbudak, 2008: 88). Daha sonra yapılan seçimle 22 Mayıs 1962’de Günseli Özkaya görevi devralmıştır.

Görsel 5. Türk Kadınlar Birliği Başkanı Olduğu Dönemde Anıtkabir Ziyareti.

Türk Kadınlar Birliği başkanlığı döneminde Anadolu’ya Doğu Ekspres’i ile yapacakları bir gezi öncesinde CHP İl Başkanı İbrahim Saffet Omay (devlet eski bakanı) Ankara Garı’na gelerek Fatma Feriha Öztürk’e şahsında milletvekili adaylığına başvurduğunu ve bu geziyi iptal etmesini söyler. Türk Kadınlar Birliği, o dönemde Meclis’e 12 kadın milletvekili göndermiştir. İşte bunlardan biri de 1961 yılında Türk Kadınlar Birliği başkanlığına getirilen, 1973 yılında CHP milletvekili olarak seçilen Fatma Feriha Öztürk’tür.

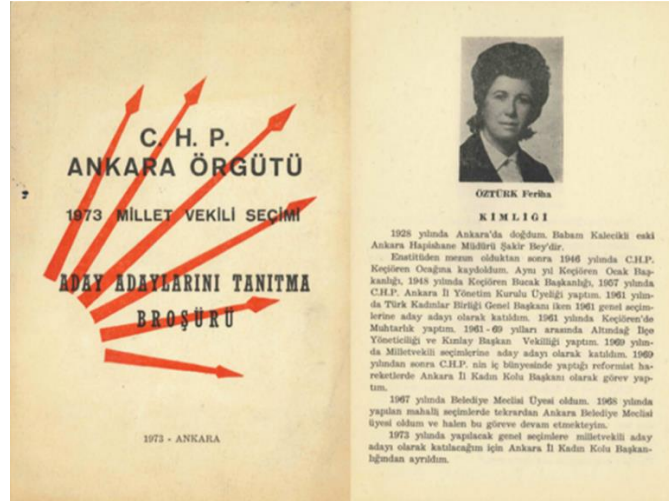
Milletvekilliği Dönemi

F. Feriha Öztürk 1961 ve 1964’de milletvekili aday adayı olmuştur, ancak aday olamamıştır. Bu dönemde CHP içerisinde Altındağ Belediye Meclisi üyeliği ve Altındağ Kızılay Şube yöneticiliği yapmaktadır. Tüm Altındağ ve mahallelerini karış karış dolaşır, bu bölgeyi avucunun içi gibi bilir, burada oldukça yoğun seçim çalışmaları yapar. Çoğu zaman sabaha karşı saat ikide, üçte eve gelir, annesi mutlaka onun gelmesini bekler. Seçim çalışmaları sırasında bir gün memleketi olan Kalecik’e gider. Kaleciklier onu gurur içinde karşılarlar. Seçim ekibiyle birlikte halasının doğduğu evde grup toplanır. Konuklara ikram edilmek üzere mutfaktan dolu bir kâse ayranla bir genç önce onun yanına gelir. Ayranı ikram eder, o ise “*ben ev sahibiyim önce misafirlere ikram edin*” der. Herkes aynı tasta içer, en son F. Feriha Öztürk’e gelindiğinde son yudumu da o içer. Olayı anlattığında annesi onun siyasi kariyerini görmezden gelip, bir anne korumacılığı ile “*Evladım bu işten vazgeç, mikrop kapacaksın*” der. O her şeye rağmen siyasi hayattaki yoluna devam eder.

Bu yoğunluk onun özel hayatını da etkiler ve yaşamını evlenmeden bekâr olarak sürdürür. Bu konu sorulduğunda gülerek cevaplamıştır: “Parti içinden, dışından çok evlenmek isteyen oldu ama hiç düşünemedim. Kendi günlük yaşamım bana yetti herhalde, hala da yetiyor.”

60’lı yıllarda başarısızlıkla sonuçlanan milletvekilliği seçimlerinden sonra yılmayıp, sürekli çalışır, eksiklerini tamamlayarak 1973 seçimlerine (Görsel 6) hazırlanır. Milletvekili olma mücadelesini şöyle ifade eder:

Ben 61’de kaybettim. Ama hiç ara vermeden çalıştım. 24 saatin yirmi saati ayaktaydım. Ondan sonra 64’te yeniden aday adayı oldum yine kaybettim. Noksanlarımı tamamlamak için Ankara’nın 21 ilçesinde dolaşmaya başladım ve açığı kapattım. Bu sefer büyük bir başarı elde ederek 1973’te Nallıhan, Gütül, Beypazarı, Çankırı, Altındağ, Yenimahalle’de liste başı oldum. Milletvekili seçimlerinde 1 oy bile çok mühimken, benimle ikinci sıradaki aday arasında yedi yüz küsur oy farkı vardı.

Görsel 6. 1973 Seçimlerine Hazırlık Döneminde Aday Adaylarını Tanıtma Broşürü

CHP’ye 18 yaşında kaydolmakla başlayan siyasi yaşamını her basamakta (Tablo 1) görev alarak sürdürmüş ve sonuçta 1973 yılında 15. Dönem milletvekili olarak TBMM’ye (Görsel 7, 8, 9) girmiştir.

O dönemde milletvekili olmak ne demek! Günümüzdeki gibi değil, yani başkanın emriyle değil tabanın desteğiyle bir yere geliniyor. Ben tabanın emrindeydim her zaman, alnımın teriyle çalışarak, emekle buralara geldim. Adam kayırmacaya, kontenjane hep karşı çıktım, mücadele ettim. Bu nedenle olsa gerek emek benim için çok kutsaldır. Alnımın teriyle çalışan didinen insanlar hele de kadınların hep yanında oldum ve onları desteklerken dostlarımı da onlardan seçtim.”

Görsel 9. Meclis Kürsüsünde TBMM 4. Yasama Dönemi Yemin Töreni

TBMM Kütüphanesi arşivinde bulunan Millet Meclisi Tutanak Dergisi'nden meclis genel kurulunda yapmış olduğu konuşmalara ulaşılmıştır. 27.05.1974 tarihinde Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı bütçesi, 24.02.1975 tarihinde Kültür Bakanlığı bütçesi, 20.02.1976 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğü bütçe kanunu tasarısı görüşmelerinde söz almıştır (www.5.tbmm.gov.tr).

Milletvekilliği Döneminde Genelev Kadınlara Yönelik Çalışmaları

Fatma Feriha Öztürk, milletvekili iken sürekli kendini geliştirmeye çalışıp özellikle kadın sorunlarına (Görsel 10) odaklanmıştır. Kadınlara tek tek hanelerde ulaşmak güç olduğu için kadınların toplu olarak bulunduğu kamusal alanlara ziyaretler yapmıştır.

Kadınlara ahbablık kurup herkesin evinde çay içmişimdir, beş dakika da olsa. Ölü evinde, düğün evinde muhakkak bulunurum. Günümüzde maalesef genel başkanlar seçtiği için üyeler halktan kopuklar. Aynı sebeple meclis de halktan kopuk. Halktan kopuk olmaması için partilerde ön seçim yapılması lazım, yani işin temeli o. Genel başkanlara, parti genel merkezine bağlanıp seçim neticesini beklerseniz tabana yansıyan hiç bir bilginiz olmaz. Ama benim gibi çalışıp, halkla birlik olursanız taban seçer, öyle olmalı. Tayinle gelmemeli kimse, seçimle gelmeli. Seçimle gelmek için de halkla bütünleşmeli.

Her hafta düzenli olarak gittiği Dışkapı'daki Aksu Hamamı kadınları bir arada bulduğu kamusal mekânlardan birisiydi. Hamam, toplumun her kesiminden kadının bir arada olduğu, günlük hayatın konuşulduğu, kimi zaman derin sohbetlerin yapıldığı, zaman zaman kişisel ve toplumsal sorunların tartışıldığı kadınlara özgü bir alandır. Özellikle milletvekili olduktan sonra kadın sorunlarına vakıf olabilmek için hamama yaptığı ziyaretler daha anlamlı bir hale gelmişti. Aksu Hamamında sigortasız çalıştırılan natırlar onun çabasıyla sigortalanarak emekleri görünür kılınmış, güvence altına alınmıştır.

Görsel 10. Kadın Çalışmaları

70’li yıllarda kadın çalışmaları günümüzdeki kadar gündemde değilken bu konuya eğilmiş ve özellikle genelev kadınlarına yönelik çalışmaların merkezinde bulunmuştur. Aksu Hamamına gelen genelev kadınları sorunlarıyla onun dikkatini çekmiştir. Onlarla sohbeti sırasında emeklilik haklarının olmadığını öğrendiğinde bunu çözmek için elinden geleni yapacağını söylemiştir:

Perşembe günleri hamama genelev kadınları geliyordu. Ben de özellikle o gün gidiyordum onlarla sohbet edip, sorunlarını dinlemek için. En çok emeklilik haklarının olmayıp sigortasız çalışmalarından dert yaniyorlardı. Bu konunun takipçisi olacağıma söz verdim.

Milletvekili seçildiği yılın başlarında genelevde çalışan kadınlarla ilgili olarak 19.04.1961’de Resmi Gazete’de yayımlanmış olan “Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele” başlıklı tüzük 31.1.1973 tarih ve 7/5786 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile değiştirilmişti. Tüzükte değişiklik yapılan maddeler; genelev çalışma koşullarının belirlenmesi, denetlenmesi, fuhuş ile ilgili tanımlamalar, genelev kadınlarının muayene, hastalık ve tedavi konularını kapsamaktadır. Bu maddeler sırası ile 6, 15, 25, 32, 36, 39, 40, 52, 54, 55, 75, 93, 96, 125, 126’dır. Ancak kadınların emeklilik hakkını elde etmesi konusu henüz ele alınmamıştı.

Türkiye’de 14 Ekim 1973 tarihinde yapılan seçim sonrasında siyasi sistemin iki ucunda yer alan Cumhuriyet Halk Partisi ve Milli Selamet Partisi tarafından kurulan koalisyon hükümeti, 26 Ocak 1974 ile 17 Kasım 1974 tarihleri arasında görev yapar. İki farklı ideolojinin siyasi arenada bir araya gelerek kurduğu bu hükümetin ortakları sosyal ve ekonomik konularda benzer görüşlere sahiptiler (Eryılmaz, 2019).

Bu dönemde milletvekili olan F. Feriha Öztürk (Görsel 11) genelevde çalışan kadınların emeklilik hakkı konusunda hızla harekete geçerek mecliste kulis faaliyetlerini başlatır. İlk olarak koalisyon ortağı Necmettin Erbakan’ı ziyaret eder, bu konudaki hazırlığını sunup görüşlerini sorar. Erbakan, “*Sorunu güzel dile getirdiniz ve haklı bir savunma yaptınız*” der ve Bülent Ecevit’in bu

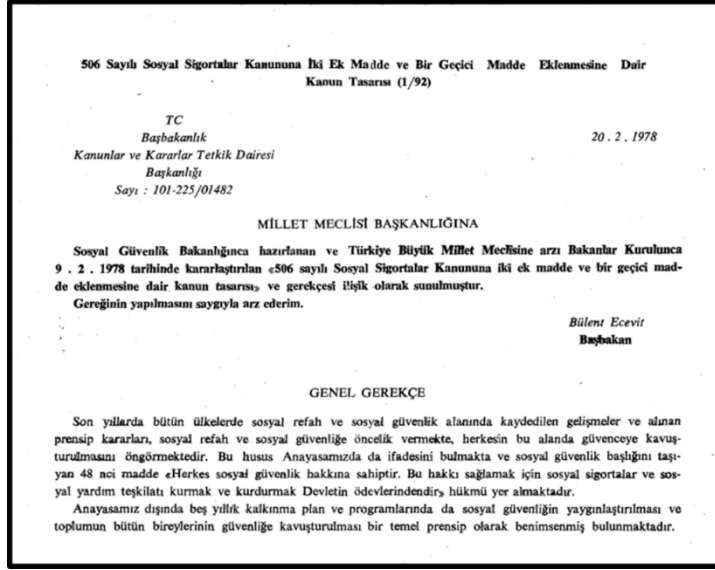
konudaki görüşünü sorar. Farklı bakış açısına sahip iki siyasetçi bu sorun karşısında ortak bir tavır takınır. F. Feriha Öztürk meclisteki milletvekillerine de detaylı bilgiler verir. Meclisteki farklı partilerden kadın milletvekillerinin desteğini almak için onlarla ayrıca toplantılar yapar. Sohbetlerimiz sırasında bu olayı gündeme getirdiğinde diğer milletvekillerinin kendisini mecliste ayakta alkışladıklarını gururla anlatmıştır.

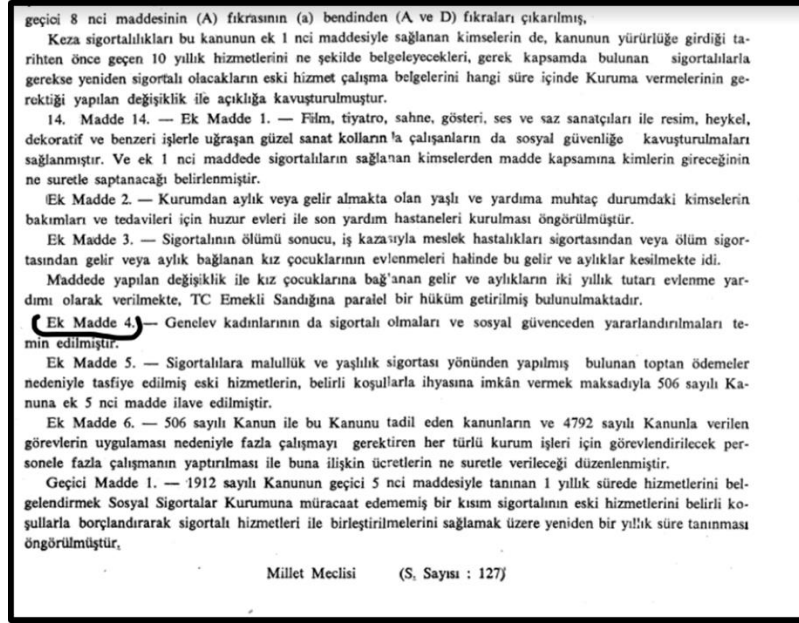
Görsel 11. CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit ile Birlikte

Bülent Ecevit'in tekrar başbakan olduğu 05.01.1978 ve 12.11.1979 tarihleri arasında, F. Feriha Öztürk'ün hedefi olan genelev kadınlarının sigortalanması meselesi kanun tasarısı olarak 20.02.1978 tarihinde TBMM'de görüşülür (Görsel: 12 ve 13) ve 17.07.1964 tarihinde kabul edilen 506 sayılı "Sosyal Sigortalar Kanunu"na ek düzenleme yapılarak¹ 29.06.1978 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanır ve kanun yürürlüğe girer.

¹ Ek Madde 13- (29/06/1978-2167/14 mad. ile gelen Ek 4 üncü mad. hükmü olup madde numarası teselsül ettirilmiştir.)1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanununda belirtilen genel kadınlar da bu Kanun hükümlerine tabidirler. Bu kimseleri çalıştıranlar bu Kanuna göre işveren sayılırlar (Sosyal Sigortalar Kanunu).

Görsel 12. 506 sayılı SSK Kanununa İki Ek Madde ve Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı

Görsel 13. Genelev Kadınları ile ilgili Ek Madde 4

22.06.1978 tarihli Millet Meclisi Tutanak Dergisi'nde Başkanvekili M. Şevket Doğan başkanlığında toplanan Millet Meclisinin 162. birleşiminde dört partinin anlaşması sonucunda muhtelif kanun tasarısı ve teklifleri gündemde yer almış, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun bazı madde ve fıkralarının değiştirilmesi ve bu kanuna ek ve geçici maddeler eklenmesine dair kanun tasarıları ve teklifleri görüşülmüştür (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1978).

Bu görüşmeler sırasında Adalet Partisi Grubu adına söz alan Kütahya milletvekili Ahmet Mahir Ablum, genelev kadınlarını da kapsayan bu kanun tasarısının daha önce parlamentoya sevk edilen ancak çeşitli nedenlerle kanunlaşamayan maddeleri de içerdiğini beyan etmiştir.

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Bugün görüşmek üzere bulunduğumuz kanun tasarısı, gerek kapsamı itibariyle gerek iyileştirme bakımından sosyal güvenlik tedbirleri hususunda Parlamento’ya Hükümet tarafından sunulmuş bulunan iki ayrı tasarının, evvela Sağlık ve Sosyal İşleri Komisyonunda, bilahare Bütçe Plan Komisyonunda yapılan müzakereleri neticesinde Hükümet tasarılarıyla birlikte bu konularda teklifte bulunulmuş olan parlamenter arkadaşlarımızın tekliflerini de meczetmek suretiyle tek metin haline getirilmiş bulunmaktadır.

Bugün görüşeceğimiz tasarı evvelce Demirel Hükümetleri tarafından Parlamento’ya sevk edilerek çeşitli nedenlerle kanunlaşma şansına erişememiş tasarı ve metinlerin aşağı yukarı aynı bulunduğu bulunmaktadır.” (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1978).

TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Mikrofilm Bölümünde dönemin gazeteleri incelenmiş ve 20.07.1978 tarihli Cumhuriyet gazetesinde 506 sayılı Sosyal Sigortalar Yasası’ndaki bazı madde değişikliklerinin yer aldığı Yılmaz Şipal’in (1978: 7) haberine ulaşılmıştır. “Hayat Kadınları” alt başlığı ile verilen haberde genelev kadınlarının sigortalanma hakkı kazandıkları kamuoyu ile paylaşılmaktadır (Görsel 14).

Görsel 14. 20.07.1978 Tarihli Cumhuriyet Gazetesinde 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Yasası’ndaki Bazı Madde Değişikliklerinin Bildirildiği Yılmaz Şipal İmzalı Haber.

Tartışma

Fatma Feriha Öztürk'ü yakından tanıma fırsatı bulan yazarlarımızdan ilki, onunla uzun sohbetleri sırasında yaşamından kesitleri öğrendikçe paylaştığı anıların dönemin siyasi tarihi açısından çok önemli olacağını düşünmüştür. Sohbetler sırasında F. Feriha Öztürk'ün sıklıkla dile getirdiği “genelev kadınlarının hak kazanma sürecindeki katkısı”, yazarların da bu konudaki sorunlara farkındalığını sağlamış, araştırmanın ortaya çıkmasına zemin oluşturmuştur. Öztürk'ün görünür olmayan yaşamına dikkat çekmek, özellikle henüz kayıtlarda yer almamış olan toplumda değersiz görülen genelevde çalışan kadınlar için vermiş olduğu mücadeleyi aktarmak kadın çalışmaları açısından anlamlı görülmüştür.

Kadınların bir araştırmanın, makalenin, kitabın öznesi olması; haklarında biyografik çalışmalar yapılması kadın çalışmalarının temel konuları arasındadır. Feminist tarih anlayışının etkisiyle kadınlar alanyazında kendilerine yer bulana kadar, uzunca bir süre yaşamda sadece iyi bir evlat, iyi bir kardeş, iyi bir eş ve sonra iyi bir anne olmaktan öteye geçemeyip, sıradan yaşamlarının kaleme alınmasından kaçınılmıştır. Bu süreçte kadınların, kutsal azizelerin, azametli hanım sultanların ya da erkeksi kraliçelerin öyküleri arasına sıkıştığını söyleyebiliriz.

Keith Jenkins (1997) *Tarihi Yeniden Düşünmek* adlı eserinde “kim için tarih” sorusuna yanıt ararken tarihin kuram ve kuramın da ideolojik olduğu, tarihte öznenin belirlenmesinde ideoloji ve iktidar ilişkilerinin belirleyiciliği üzerinde durur. Tarihte özne belirlenirken pek çok kadının yok sayıldığından, görünmez olduğundan ve “tarih yazımının dışında” bırakıldığından söz eder. Bunu doğrular şekilde kadın biyografileri de 1970'lere kadar çekingen üslupları ile dikkat çeker. Kadın yazarlar, erkeklerin kolayca ifade edebildiği başarı, ödenen bedeller, hırs ve arayış gibi biyografinin kaçınılmaz malzemelerini kullanmayı kendilerine yasaklamışlardır. Feminist eleştirinin biyografik metinler üzerindeki etkisi ile birlikte yeni yazılan kadın biyografilerinin sayısında önemli bir artış olurken aynı zamanda daha önce yazılan kadın yaşam öyküleri farklı bir yorumla yeniden gözden geçirilmeye başlanmıştır (Tekcan, 2011). Bu çalışmalar bir yandan kadınların eşitlik arayışına destek olmakta, bir yandan da pek çok kadının yaşamları ve yaptıklarıyla görünür olmasını sağlamaktadır.

Virginia Woolf'un kadın yazını konusunda vurguladığı “örnek olmak” (Tekcan, 2011) ya da daha sıkça kullanılan “rol model olmak” söylemi, kadınlara ilham vermenin önemine işaret eder. Bilinmeyen, görünmeyen, dillendirilmeyen kadınlardan biri olan Fatma Feriha Öztürk, 15. dönem milletvekili olarak toplum tarafından herhangi bir değere layık görülmeyen, dışlanmış, ötekileştirilmiş genelev kadınlarının sorunlarına duyarlılık göstermiş, bunu siyasi alana taşımıştır.

Sorunun bir yönüyle çözülmesine yapmış olduğu katkı, Fatma Feriha Öztürk'ün yaşam öyküsünü de ilham verici kılar.

Fatmagül Berktaş'ın (2003: 13) *Tarihin Cinsiyeti* kitabında belirttiği gibi örnek kadınlar yaşamlarında felsefi, politik kişiler olarak dünyaya iz bırakmış güçlü figürler olmalarının yanı sıra kendi yaşamlarının tarihsel ve toplumsal kaygılarını, güçlüklerini, zaafalarını da taşırlar. Kuşkusuz burada en çarpıcı nokta olan cinsiyet içeriği, bu kadınların serüvenini daha ilginç kılarak güçsüz ve çaresiz kadınlarla aralarında bir köprü oluşturur. Bu örnek olmuş kadınlar dünyaya kendi imgeleriyle iz bırakırken bunun da bedelini öderler. Yaşadığımız dünyada, kadınların işlediği kendini ortaya koyma “suçu” için her zaman yakılmak kadar dramatik olmasa da ödenecek bir bedel vardır.

Fatma Feriha Öztürk'ün kendini işine adanması, özel yaşamında hiç vakti olmadığı gerekçesiyle evlenmeye teşebbüs etmemesi temelde onun kendi tercihidir. Kendi ifadesiyle talipleri olmasına rağmen evlenmeyi hiç düşünmediğini, kendi günlük hayatının yaşamını doldurduğunu söylemiştir. O dönemde kararlı, güçlü yapısı ile çoğu kadının seçtiği yoldan farklı olarak yalnız yaşamış, cesurca toplumsal normların dışına çıkarak farklı bir duruş sergilemiştir. Evliliğin kutsal sayıldığı bir toplumda bu ödenmiş bir bedel olarak görülebilir. Güneş Ayata'nın (1995) belirttiği gibi bu kadınlar belagat sahibi, azimli, kendilerini ispat etme gayreti içinde, çalışkan, toplum içine girmekten çekinmeyen, kendi kaderlerine hâkim bir görünümüdür. Bazı kadın politikacılar bu davranış kalıplarında cinsiyetsizmiş gibi davranırlar. Hiç göze batmamaya çalışır, genellikle koyu renk tayyör giyer, makyaj yapmaz, mücevher kullanmazlar. Hiçbir toplantı veya göreve ailesini öne sürerek mazeret bildirmezler. Fatma Feriha Öztürk tam da bu tanımlamaya uyan bir kadın politikacıdır.

Cumhuriyet ile birlikte kadın reformları modernleşen Türkiye'de önemli bir unsurdur. Sıradan bir ailenin ferdi ve bir kadın olarak milletvekilliğine seçilebilmesi kuşkusuz Kemalist reformların kadınlara sağladığı olanakların sonucudur. Bu reformlar kadınları kamusal alanda çeşitli şekillerde teşvik etmiş olmakla birlikte, aile, şeref ve namusla ilgili yerleşik değerler, ahlaki kodlar kadınları sınırlamıştır (Berktaş, 1994; Durakbaşa, 1998). Kadının öteki olma durumu siyaset biliminde de kendini göstermektedir (Güneş Ayata, 1995).

Fatma Feriha Öztürk kendi ifadesiyle, sırf kadın olduğu için erkek adaylar tarafından kulis yapılarak 1961 ve 1964 seçimlerinde hak ettiği halde liste dışı bırakılmıştır. Bu süreçte özveriyle çalışmasına rağmen geri plana itilip, başarısız kılınarak siyasi yaşamında da bedel ödemiştir. Benzer olarak Şirin Tekeli kendisiyle yapılan bir röportajda kadın milletvekilleri üzerinde yaptığı bir anket çalışmasında, kadınlara karşı cinsiyet temelli bir ayrımcılık yapıldığını, ezildiklerini,

sömürdüklerini ve bunu yapanın da sistem değil erkek egemenliği olduğunu dile getirmiştir (Çakır, 2009). Ancak Fatma Feriha Öztürk'ün kararlı, mücadeleci yapısı, belki de evliliğin kendisine getirebileceği sınırların dışına taşabilmesi yenilgiyi kabul etmesine engel olmuş ve 1973 seçimlerine liste başından girerek milletvekili seçilmesini sağlamıştır.

Tekeli (1995) 1970'lerde parti çalışmalarında kadın sorunlarına değinilmediğine dikkat çeker. Oysa Fatma Feriha Öztürk milletvekili olduğu yıllarda kadın sorunlarının merkezinde yer almayan bir konu olan genelevde çalışan kadınlara yönelik bir hak arayışında önyak olmuştur. 14 Ekim 1973 seçimleri sonrasında meclise girebilen kadın milletvekillerinin sayısı oldukça azdır, sadece 6 kadın seçilebilmiştir (Eryılmaz, 2019). Meclisteki baskın erkek dünyasında bir kadın milletvekili olarak kadın sorunlarına yönelik çabası oldukça önemlidir. Erkek bakış açısının metalaştırdığı ve ticaretini yaptığı genelev kadınlarının sorunlarının bir kadın milletvekili tarafından meclise taşınması, dile getirilmesi büyük bir cesaret örneğidir (Görsel 15).

Görsel 15. Meclis Çalışmaları Sırasında Milletvekilleri ile

Hamam, Akşit'in (2009) belirttiği gibi kadınların türlü konuları çok rahat ifade edebildiği kısmen de olsa eşit olabildikleri kamusal bir mekândır. Fatma Feriha Öztürk'ün genelev kadınları ile karşılaşması, dertlerini dinlemesi, sorunları hakkında farkındalık kazanması hamam ziyaretleri sırasında gerçekleşmiştir. Siyasetteki yaklaşımı halkla bütünleşmek olduğundan kadınlara doğrudan ulaşmak için hamamı tercih etmesi tesadüf değildir.

Fuhuş, ahlaki değerlerdeki çifte standartları ortaya koyması, sorgulanmaması, bu sektörde çalışan kadınların olumsuz koşulları nedeniyle 20. yüzyılın başından itibaren feminist eleştirinin gündeminde yer almıştır. Fahişelerin 1975'te kendi haklarını savunmak üzere örgütlenmeleriyle birlikte bu tartışmalar ivme kazanmıştır. Fuhuşla ilgili tartışmalar, fuhuşun ortadan kaldırılmasından, fahişelerin yaşam koşullarının iyileştirilmesine kadar değişik perspektifleri

kapsıyordu. Birçok araştırmacı fahişeliğin bir meslek olarak kabul edilmesinin, fuhuşun sıradanlaşması ve bir piyasa ekonomisi aracına dönüştürülmesi tehlikesi içerdiğine dikkat çekti (Cagan, 1996). Bununla birlikte yeni bir düzenleme ihtiyacı kaçınılmazdı. Türkiye’de 1973 yılında yeniden düzenlenen “Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele” başlıklı tüzük maddelerinde, çalışan kadınların sağlığının ele alınmasının daha çok erkek ve toplum sağlığının korunmasına yönelik olması ise çarpıcıydı. Oysa bir çalışan olarak genelevdeki kadınların iş güvenliği, çalışma koşulları, haklarının düzenlenmesi ve yasal uygulamaların hayata geçirilmesi zorunluluğu bulunuyordu. 1978 yılında 506 sayılı “Sosyal Sigortalar Kanunu”nda ek madde halinde yapılan düzenleme ile herhangi bir güvencesi olmayan genelevde çalışan kadınlar sigortalanma hakkını kazandılar.

TBMM Kütüphanesi arşivinde bulunan Millet Meclisi Tutanak Dergilerinde Fatma Feriha Öztürk’ün meclis genel kurulunda Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı, Kültür Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü bütçe kanunu ile ilgili konuşmalarına ulaşılmıştır. Yeni bir kanun teklifi ve yürürlüğe girmesi mecliste milletvekillerinin çoğunluk oyu ile mümkündür. Genelev kadınlarının sigortalanması ile ilgili SSK kanunundaki yasa değişikliği teklifinin yapılması ve kabulü için Fatma Feriha Öztürk’ün gösterdiği çaba konusunda adının geçtiği yazılı bir belge bulunamamıştır. Bu sınırlılığa rağmen eldeki belgeler sürece paralel olarak onun bu beyanını destekler niteliktedir. Her ne kadar bu kanun, Fatma Feriha Öztürk’ün mecliste bulunduğu dönemde çıkmamış olsa da meclis tutanaklarında Ahmet Mahir Ablum’un beyanında dikkat çektiği gibi bu madde bir önceki dönemde kanunlaşmamış tasarılar arasındadır. Feriha Öztürk’ün sıklıkla dile getirdiği gibi bu konu onun milletvekilliği sırasında gündeme gelmiş, ancak bu süreçte kanunlaşmamış ve mecliste bir sonraki dönemde yürürlüğe girmiştir. Millet Meclisi Tutanak Dergisi’nde (1978) SSK kanunundaki yasa değişikliği teklifinin dört partinin anlaşması sonucu ortak bir karar ile sunulduğu görülmektedir. Bazı kanun tekliflerinde bir veya daha fazla milletvekilinin imzası bulunurken bu tasarı komisyon raporu ile sunulmuş ve isim belirtilmemiştir.

Meclis tutanaklarında genelev kadınlarının sigortalanması konusunda Fatma Feriha Öztürk’ün adının geçmemesi kadınların önyak olduğu çalışmaların sonucunu erkeklerin sahiplenmesini akla getirebilmektedir. Bazı kadınlar aktif politika yapsalar da, onların rolleri ve siyaset içinde alacakları ağırlıklar büyük ölçüde erkeklerce belirlenip, kontrol edilmektedir. Carol Pateman (1988) siyasal alanın adı konulmamış yazılı olmayan bir cinsiyet sözleşmesi üzerine inşa edildiğine ve bu sözleşmenin erkeklere siyasal güçlerini verdiğine dikkat çeker. Kadın politikacılar bütün partiler için bir oy getirme makinesi olarak düşünülmüştür. Kadınlar, “kadınca” konuşmalarla kadınlara hitap edebilmekte, evlere girebilmekte ve daha da önemlisi kadın ilişkisi

ağlarını kullanabilmektedirler (Güneş Ayata, 1995). Sonuçta siyaset kadın erkek eşitsizliği ile şekillenmiş ataerkil bir alandır (Adak, 2016).

Yazılı belgeler ve arşivde bulunmayan bilgiler, çalışma boyunca Fatma Feriha Öztürk ile yapılan görüşmelerde sıkça vurguladığı, yazarlardan ilkinin bu çalışmaya başlama gerekçesini oluşturan temel argümandır. Kuşkusuz sözlü tarih yöntemi de yaşamın içinden üretilen, insanlarla konuşarak öğrenilen bilgiyi temel alır. Biz de bu çalışma aracılığı ile hiçbir yerde bulamadığımız, kayıtlara geçmeyen kendisi için “gurur kaynağı” olan bu girişimi görünür kılıp, onun arzusunu gerçekleştirmek istedik.

Sonuç

Bu çalışma, siyasi yapılanmaların farklı kademelerinde görev alan, milletvekilliği döneminde genelev kadınları hakkındaki tüzüğün iyileştirilmesi ve kadınların sigortalanması konusunda önyak olan, mecliste farkındalık yaratmaya çalışan Fatma Feriha Öztürk’ün yaşamını ve feminist mücadelesini biyografik bir formda ele almıştır.

Fatma Feriha Öztürk’ün yaşamı tarihsel bir çizgi üzerinde ele alınmamış, onun bir kadın milletvekili olarak güçlü, mücadeleci yapısıyla toplum tarafından değersiz görülen ve dışlanan genelev kadınlarının sorunlarını siyasi alana taşıması, sigorta haklarını elde etmelerine katkı sağlaması gün yüzüne çıkartılmıştır. Fatma Feride Öztürk’ün mücadelesi ve üstlendiği etkin rol, kadın hakları tarihinde önemli bir iz bırakmıştır.

Teşekkür

Çalışmamız süresince TBMM Kütüphanesindeki kaynaklara ulaşmamız konusunda verdikleri destek için Dt. Fatma Ergüden, Gonca Ünsal Ceylan, Muaz Ayhan Işık, Gül Çiloğlu’na, makaleyi okuyup geri bildirimde buldukları için Prof. Dr. Hanife Aliefendioğlu, Dr. Mehmet Demirci, Dr. Nevruz Çınar Özdil ve Doç. Dr. Nurten Kara’ya, makaledeki hukuki bilgilere erişim ve değerlendirmedeki katkısı için Av. Helin Gökoğlu’na, makalenin redaksiyonu ve akademik katkıları için Sn.Ülfet Taylı’ya, İngilizce çeviri düzeltmeleri için Mark Simmons’a içten teşekkürlerimizi sunarız. Kuşkusuz en büyük teşekkürümüz ise samimiyetle bize kendini açan, bu çalışmanın alanyazına kazandırılmasına vesile olan ve 17 Şubat 2021’de aramızdan 93 yaşında ayrılan Fatma Feriha Öztürk’e...

Yazarın Notu

Bu çalışma Doğu Akdeniz Üniversitesi Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi (DAÜ-KAEM) tarafından 10-13 Ekim 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilen 7. Uluslararası Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konferansı’nda sunulmuştur.

Kaynakça

- Adak, S. (2016). "Siyaset ve Toplumsal Cinsiyet". F, Saygılıgil. (Haz.). *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. Dipnot Yayınları, Ankara, 17-31.
- Arat, Y. (1998). "Türkiye’de kadın milletvekillerinin değişen siyasal rolleri 1934-1980". A, Berktaş H. (Ed.). *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 249-266.
- Akşit, E. E. (2009). "Kadınların Hamamı ve Dönüşümü". A, Alkan. (Ed.). *Cins Cins Mekan*. Varlık Yayınları, İstanbul, 136-167.
- Avcı Akçalı, A. ve Aslan E. (2012). Tarih Öğretiminin İyileştirilmesi Yolunda Alternatif Bir Yöntem: Sözlü Tarih. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2): 669-688.
- Berktaş, F. (1994). "Türkiye’de Kadın Hareketi Tarihsel Bir Deneyim". *Kadın Hareketinin Kurumsallaşması Fırsatlar ve Rizikolar*. Metis Yayınları, İstanbul, 18-27.
- Berktaş, F. (2003). *Tarihin Cinsiyeti*. Metis Yayınları, İstanbul.
- Cagan, B. (1996). "Review of The Prostitution of Sexuality". Kathleen Barry. Reviewed by Beth Cagan, Cleveland State University. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 23(2), 11.
- Çakır, S. (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*. Metis Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 57-78.
- Çakır, S. (1997). "Kadın tarihinden iki isim: Ulviye Mevlan-Nezihe Muhiddin". *Toplumsal Tarih*, 46: 6-14.
- Çakır, S. (2009). "Şirin Tekeli: Siyaset Biliminde Yeni Bir Soluk, Söyleşi". *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 40: 109-118.
- Çalışkan, V. ve Özey, E. (2016). "Darülfünun’dan mezun ilk kadın coğrafyacı: Şukufe Nihal". *Türk Coğrafya Dergisi*, 67: 61-66.
- Davaz Mardin, A. (2002). "Görünmezlikten Görünürlüğe: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı". *90’larda Türkiye’de Feminizm* içinde. A, Bora ve A. Günel. (Eds.). İletişim Yay, Ankara: 183-204.
- Dişbudak, M. (2008). Türk Kadınlar Birliği. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). 9 Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Durakbaşı, A. (1998). "Cumhuriyet döneminde modern kadın ve erkek kimliklerinin oluşumu: Kemalist kadın kimliği ve "münevver erkekler". A, Berktaş Hacımirzaoğlu. (Ed.). *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 29-50.

- Eryılmaz, H. G. (2019). *Zoraki Bir Koalisyon: 37. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti (CHP – MSP) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Ens.
- Genel kadınlar ve genelevlerin tabi olacakları hükümler ve fuhuş yüzünden bulaşan zührevi hastalıklarla mücadele tüzüğü. Resmi gazete yayımlanma tarihi: 19.4.1961. No: 10786. Değiştirilme tarihi: 31.1.1973 ve 7/5786.
- Güneş Ayata, A. (1995). “Türkiye’de kadının siyasete katılımı”. Ş, Tekeli. (Ed.). *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 293-312.
- İpşiroğlu, Z. (2014). “Uyanış”. Z, İpşiroğlu. (Yayına hazırlayan). *Kadınların Gözüyle Yazmak ve Yaşamak*. Cumhuriyet Kitapları, Yazın Basın Yayın Matbaacılık, İstanbul.
- Jenkins, K. (1997). *Tarihi Yeniden Düşünmek*. 1. Baskı, Dost Yayınları, Ankara.
- Kırkpınar, L. (1998). “Türkiye’de toplumsal değişme sürecinde kadın”. A, Berktay Hacimirzaoğlu. (Ed.). *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 13-28.
- Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. (1978). Dönem 5, Cilt 6, Toplantı 1: 478, 498.
- Pateman, C. (1988). *The Sexual Contract*. Stanford University Press, Stanford.
- Sosyal Sigortalar Kanunu. Resmi gazete yayımlanma tarihi: 29, 30, 31/7/1964-1/8/1964. No:506. Değiştirilme tarihi: 29/06/1978-2167/14.
- Şipal, Y. (1978). “SSK’da prim ödeme tavanı 9660 liraya yükseldi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 20.07.1978.
- Tekcan, R. (2011). “Sessiz sedasız yaşayanlar: Biyografide kadın”. S, Irzık. ve J, Parla. (Eds.). *Kadınlar Dile Düşünce*. İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 145-156.
- Tekeli, Ş. (1995). “1980’ler Türkiye’sinde Kadınlar”. Ş, Tekeli. (Yayına hazırlayan). *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul: 15-50.
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin Sesi Sözlü Tarih*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Toska, Z. (1998). “Cumhuriyetin kadın ideali: Eşiği aşanlar ve aşamayanlar”. A, Berktay Hacimirzaoğlu. (Ed.). *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 71-88.
- TBMM (2021). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. Erişim Linki: www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2_istatistik.tutanak_hazirla?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=FATMA%20FER%DDHA%20%D6ZT%DCRK&v_sb=&v_ozet=&v_kelime=&v_bastarih=&v_bittarih=. Erişim Tarihi: 29 Kasım 2021.